

den omutliga

Fritänkaren

Nr. 106 Maj 2002

Tionde årgångens nummer 5

Innehåll :

Det nya familjekonceptet (<i>doktor Sandy</i>)	2
Den extrema paradoxen Rossini	2
Ahasverus, del 20: <i>Berlin 1925</i> (fortsättning)	3
Jag äcklas, av <i>Oriana Fallaci</i>	5
En man och hans samvete (<i>Victor Hugo</i>)	5
Månadens filmer (" <i>The Others</i> " och " <i>Sagan om ringen</i> ")	7
Mike Rubbos film om Marlowe	10
Shakespearedebatten	10
Kalender, maj 2002	10
<i>Europa:</i>	
Den teatraliska resan till Epidaurus, <i>episod 1</i>	11
Festresan, del 12: <i>Sicilianska turer</i>	12
Hälsoresan del 7: <i>Samtal i Konstantinopel</i>	13
<i>Indien :</i>	
Den definitiva Ladakhresan, del 8: <i>Themisgam och Alchi</i>	15
Hårda bandage i Himalaya, del 15: <i>Pokhara</i>	16
Kloster och kluster i Ladakh, del 16	18
Hur Amerikas allierade besegrades, av <i>Anthony C. LoBaido</i>	19

Fritänkaren är en alternativ oberoende kulturtidskrift för mest litteratur, musik och film men ägnar sig även gärna åt religion, politik och resor i avsikten att pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituellt världsbarometer. Den beräknas utkomma med minst 10 nummer årligen på svenska samt några på engelska, (som återger den svenska upplagans viktigaste artiklar i översättning.)

Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation.

Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("*Fritänkaren*", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 200 kr (även i Danmark och Norge; i Finland: 150 mk)

Tvåårsprenumeration : 300 kr

Redaktionsslut för detta nummer : 19.4.2002

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet i HTML-format jämte andra skrifter på följande adress:

<http://hem.fyristorg.com/aurelio/>

där vi även nu småningom lägger ut alla gamla nummer av *Fritänkaren*.

Hittills finns nr. 1-19 samt 49-104 tillgängliga där.

e-post-adress: lanciai@hem.utfors.se

eller: clanciai@hotmail.com

Letnany 119

Det nya familjekonceptet.

Förr i tiden var familjekonceptet antingen patriarkaliskt eller matriarkaliskt. Mycket tyder på att det i äldsta tider var matriarkaliskt, i synnerhet i nordiska, germanska och keltiska länder. Modern bestämde allt, och fadern skulle hålla sig så mycket borta som möjligt från familjebestyren för att i stället helt koncentrera sig på familjens försörjning. I bibliska tider etableras patriarkatet: fadern blir familjens absoluta enväldshärskare, och om han tar sig älskarinnor eller bihustrur, som Abraham, har kvinnan ingen rätt att komma med invändningar. Det patriarkaliska familjekonceptet har alltid dominerat judendom, kristendom och islam.

Under 60-talet började detta familjekoncept att våldsamt sättas i gungning genom influenser från Asien främst i och med Vietnamkriget med dess resulterande fredsrörelse kryddad av drogkult och Flower Power. Denna revolution, som helt upplöste det traditionella familjekonceptet på många håll, var i själva verket 60-talets mest betydelsefulla tilldragelse. I praktiskt taget hela västvärlden upphörde det traditionella familjekonceptet att gälla som hela samhällets grundpelare.

Under 90-talet har denna revolution även nått Sydeuropa, Italien och Grekland. Familjerna har mindre än 2 barn i genomsnitt medan skilsmässostatistiken ständigt ökar och närmar sig 50% av äktenskapen. Många bevittnar detta sociala sönnerfall genom kärnfamiljekonceptets upplösning med oro och bestörtning.

Emellertid har parallellt med denna sociala kris i västvärlden ett annat familjekoncept vuxit fram, som saknar historiskt motstycke. Hur onaturligt detta nya familjekoncept än kan förefalla har det dock framträtt på naturlig väg genom läkarvetenskapliga landvinningar. Det är inte gentekniken jag åsyftar utan inseminations-tekniken.

Konsten att avvägbringa ett havandeskap utan samlag eller något könsligt umgänge kan med tiden visa sig vara den största sociala revolutionen i 1900-talet, då den måste revolutionera familjelivet i högre mån än någon tidigare social reform i historien. Därigenom kan till exempel allt förtryck från faderns sida inom familjen genom exempelvis sexuellt maktmissbruk helt elimineras. Genom att sex inte längre är nödvändigt för släktets fortplantning och överlevnad kan en konsekvent familjedemokrati genomföras, då någons sexuella dominans i familjen utesluts. I stället kan man koncentrera sig helt på samarbete, samverkan, kompromisser och det viktigaste av allt: uppfostran, både av varandra, av sig själv och av barnen. Mycket onödiga friktioner, konflikter och gräl kan helt elimineras genom familjelivets avsexualisering. Detta kan med tiden visa sig, om bara utvecklingen vägleds rätt, bli till en större välsignelse för mänskligheten än vad någonsin matriarkatet eller patriarkatet var.

- efter doktor Sandy.

Den extrema paradoxen Rossini.

Schablonbilden av Rossini är föreställningen om den gladaste och mest humoristiska av alla kompositörer någonsin, och visst är den riktig: vid 31 års ålder hade han fullbordat 34 operor, av vilka några är de mest glädjesprudlande i musikhistorien, främst naturligtvis "Barberaren i Sevilla" (komponerad på tre veckor vid 24 års ålder) men även andra äss såsom "Italienskan i Alger" och "Den tjuvaktiga skatan", medan dock huvuddelen av dessa 34 operor är allvarliga tragedier. Dock var det som glad lax han slog igenom, och hans utomordentliga sinne för humor förfelade aldrig sin verkan. Till och med den ödesbetryckte Beethoven imponerades därav och

rådde Rossini att bara komponera buffa-operor. Hade Rossini hållit sig till den genren hade han kunnat nå en absolut topposition i musikhistorien som operans genom tiderna mest snillrika och infallsrika mästare. Men något kom emellan.

Var det äktenskapet? Många har skyllt hans olyckor på det. Han gifte sig vid 30 år med en av sina sångerskor, och äktenskapet blev inte lyckligt. De separerade efter åtta år, varefter Rossini sammanlevde i Paris med en annan sångerska, som tog hand om honom och som han gifte sig med vid 53 när hans första hustru hade dött. Men mest av alla synes Rossini ha älskat sin mamma.

Även under hans mest hektiska glansdagar i Neapel under frenetiska operaturnéer och då han dagligen och nattligen utsattes för samtidens skönaste och mest teatraliska kvinnliga scenpersonligheter med guld i både röst och bröst synes han ha hållit sig affektionsmässigt till sin mamma, som utan konkurrens förblir hans livs dominerande dam. Detta märks som tydligast vid hennes bortgång 1829, när Rossini stod på höjden av sin karriär med sin största opera färdig i Paris, "Vilhelm Tell". När hans mamma dog upphörde Rossini nämligen att komponera och förblev tyst i nästan 40 år.

Detta är kruxet med Rossini. Under 25 år är det enda man hör om Rossini hans sjukdomar och melankoli. Han dricker brunn och reser på ständiga hälsokurer men blir aldrig frisk utan svävar ständigt mellan liv och död och låter som om han oavbrutet låg på dödsbädden. Han lyckas visserligen åstadkomma ett berömt "*Stabat Mater*" efter 12 års tystnad, men det är ungefär allt. Det är en suck som enda brott mot den långa tystnaden.

Denna musikhistoriens mest framgångsrika och strålande karriär avbröts alltså helt utan synbar anledning och övergick i en misär utan like. Rossini hade allt och i synnerhet pengar, men vad hjälpte det när han ändå bara kände sig eländig hela tiden.

Efter 25 års tråda flyttade han tillbaka till Paris med sin gamla älskarinna och nya fru Olympia och började äntligen småningom komma i gång igen. Det blev ingen mera opera, men det blev vad han själv kallade "små synder på ålderdomen". Den mest betydelsefulla av dessa är den sista, hans "*Petite Messe Solennelle*" som han själv kallade sin "ålderdoms sista dödssynd", och han tilltalade Gud själv i dess partitur sålunda: "Kära Gud, här har du den fullbordad, denna stackars lilla mässa. Har jag gjort ett stycke helig musik eller fördömd musik? Du vet ju att jag föddes till att bara göra komiska operor. Litet kunskap och en del hjärta, det är allt. Så var då helgad och fixa mig en plats i Paradiset."

Denna lilla mässa, skriven för 12 röster, piano och orgelharmonium är i själva verket en av den sakrala musikens absolut skönaste pärlor. Den ansluter direkt till Bach och Palestrina och blottar en i sin koncentration och sitt harmoniska mästerskap en nästintill absolut klassicism, vars renhet och originalitet saknar motstycke. Med ytterst små medel når Rossini lika högt och stundom högre än Bachs och Palestrinas absoluta toppar. Den uruppfördes när han var 72 och manifesterar en strålande vittnesbörd om att Rossini trots 35 års sjukdom och tystnad fortfarande var sig själv och framför allt fortfarande hade kvar sitt suveräna och oöverträffade musikaliska sinne för humor.

Ahasverus, del 20: Berlin 1925, fortsättning.

I samband med att jag befann mig i Berlin under de dagarna, brukade jag ofta passera förbi en liten vacker katolsk kyrka, som det var något särskilt med. Men den var alltid låst när jag kom dit. Dess prästgård låg bakom kyrkan, och mellan kyrkan och prästgården låg det en underbar liten klosterträdgård med rosor och ett körsbärsträd. Under körsbärsträdet stod det ett litet bord och en vackert utsirad liten vitmålad

trädgårdsbänk av järn. Men all denna ljuva idyll var oåtkomlig då grinden i det höga svarta järnstaketet alltid var låst. Man kunde bara se saligheten genom spjälorna.

Men en natt, en varm augustinatt, då jag tog vägarna där förbi och njöt av månens och Venus klara strålgans och stannade för att se hur de skära rosorna gjorde sig i månskenet, så såg jag till min häpnad att det satt en ung man i bersån under körsbären, och han verkade liksom jag njuta av augustivärmen och månskenet. Han var helt civilklädd och kunde inte vara präst, men han såg sympatisk ut. Jag ignorerade min befogade undran över vad han gjorde där och frågade honom genom staketet i stället rakt på sak:

"Jag har flera gånger gått här förbi och beundrat er vackra lilla trädgård och kyrka, men kyrkan har alltid varit låst, och det har aldrig varit någon där. Vill ni inte släppa in mig och visa mig omkring litet?"

Han verkade helt obekymrad över att jag besvärade honom med en sådan begäran en sådan tid på dygnet och tillmötesgick mig genast. "Javisst!" sade han och reste sig och öppnade grinden för mig med en nyckel han hade. Och så fick jag se den lilla idylliska trädgården mitt i hjärtat av det gamla vackra Berlin, och han visade mig med hjärtlighet omkring. Vi gick sedan in i kyrkan, och han visade mig dess minsta detalj och förklarade allt för mig. Till slut tog han mig även med upp på orgelläktaren och spelade några preludier för mig på den anspråkslösa men välljudande orgeln, som hade en anmärkningsvärt varm klang, som påminde mig om orgeln i Santa Maria Gloriosa dei Frari i Venedig: det var samma halvfalska oemotståndligt bestickande välljud.

Hela denna upplevelse var på något sätt så överklig att jag inte vågade ställa honom några frågor. Jag ville inte på något sätt riskera att bryta den trollstämning som besjälade hela denna upplevelse denna varma augustinatt i Berlin. Det var något från början som inte stämde med denne organists uppenbarelse mitt i natten i klosterträdgården och hans fria manér i kyrkan, som om han ägde alltsammans. Men jag förträngde alla tvivel och ställde inga frågor.

Men det var en underbar samvaro vi hade där i kyrkans dunkel diskret uppe på orgelläktaren, och jag minns att vi ingående diskuterade Albert Schweitzers spel: jag minns att han tyckte att Schweitzer spelade på tok för långsamt om ändock med rätt känsla. Det var inte förrän klockan tre på morgonen som vi slutligen gick ut därifrån, han låste kyrkan efter sig, och våra vägar skildes. Jag hade inte ens brytt mig om att fråga vad han hette.

Hur var det sedan jag fick höra denne originelle organists historia? Jag tror att jag fick en uppgift härifrån och en annan därifrån. Jag fick höra talas om att det hade kommit till kyrkoledningens kännedom att han mitt i natten inbjudit en främling i kyrkan och visat den och till och med musicerat för främlingen. Organisten hade inkallats för förhör, och förhöret hade ägt rum, och jag tror att det förhöret slutade med att kyrkan tog nyckeln ifrån honom. Dock var det ett vänskapligt förhör i godan ro utan hårda ord och hetare känslor. Allt hade skett i fullkomligt samförstånd och harmoni.

Senare fick jag höra hela historien. Organisten jag hade träffat var inte organist i den kyrkan. Han hade varit det en gång men avskedats för sin envishets och musikaliska påstridighets skull. I samband med avskedet hade givetvis hans nycklar tagits ifrån honom. Men då han skilts från sin tjänst mot sin egen vilja och älskat sin syssla och sin orgel hade han inte frivilligt lämnat sina nycklar ifrån sig, utan först sedan han gjort en dublett av sin nyckel hade han gått med på att lämna ifrån sig originalnyckeln. Sedan fortsatte han som förut att gå till sin kyrka och spela på sådana tider då ingen kunde störas därav, som på natten. Ibland ertappades han, och då togs nyckeln ifrån honom, men han såg till att han alltid hade en dublettnyckel, så att hur många nycklar som än togs ifrån honom tröttnade han icke utan kom tillbaka med en annan nyckel.

Sålunda slapp icke kyrkan hans närvaro, och sålunda förblev han trogen sin orgel. Det var under en sådan natt som jag hade träffat honom. Han hade alltså sparkats ut av sin kyrka utan att han för den skull kunde gå med på att skiljas från den.

Vid det laget var det redan en vana för kyrkoherden att åter försöka tala organisten till rätta och ta hans nya nyckel ifrån honom, varvid organisten ödmjukast lovade foga sig, gav ifrån sig sin nyckel och lovade att aldrig komma tillbaka mer, varefter han gick hem till sig, hämtade sin dublettnyckel och gjorde en kopia av den, för att under natten åter gå till sin kyrka och spela, när alla prästerna sov.

Det var ett katolskt organistöde. Jag fick aldrig veta vad det sedan blev av denne glade organist, denne Svejck i katolska kyrkans tjänst, och om hans kyrka någonsin tog honom till nåder igen, vilket jag inte tror att den någonsin gjorde. Han hade ju en natt tagit in en vandrande jude i kyrkan och spelat för denne den av den kristna kyrkan mest fördömda av alla själar.

Idag är liksom hela det gamla, kejsrerliga, idylliska och vackra Berlin även den kyrkan med dess lilla trädgård borta. Jag har aldrig återvänt till platsen för den oasen efter 1945 då den förmodligen, som Gedächtniskirche, bara är en vandaliserad ruin eller, som Alexanderplatz, bara består av cement, asfalt och betong, eller som alltför många andra gamla vackra och heliga platser i Berlin har begravts under Murens omänsklighet, vidrighet och sterilitetstvång. (1983)

Jag äcklas, av Oriana Fallaci.

"Jag äcklas av att man i Italien flirtar med palestinier som ställer upp som självmordskandidater bara för att vålla Israel skada, och för att man presenterar fotografier av israeliter som man ritat hakkors på, för att därmed frammana hat mot hebréerna, som om man bara för att få återse judar i dödslägren, i gaskamrarna, i krematorieugnarna i Dachau och Mauthausen, i Buchenwald och Bergen-Belsen, gärna skulle sälja sin mamma till ett harem.

Jag äcklas av att den katolska kyrkan tillåter en av sina biskopar att gömma och smugla vapen i sin heliga Mercedesbil och att öppet genom en mikrofon tacka Gud för att palestinska självmordsbombare massakrerar hebréerna i pizzerior och i snabbköpsbutiker och att han kallar dessa martyrer som går i döden som till en fest.

Jag äcklas av att man i Frankrike, som står för *frihet, jämlikhet och broderskap*, bränner synagogor, terroriserar hebréerna och skändar deras begravningsplatser.

Jag äcklas av att man i Sverige har bett Nobelkommittén ta tillbaka fredspriset till Shimon Peres 1994.

Jag äcklas av att man i italiensk statsunderstödd television underblåser antisemitismen.

Jag äcklas av alla dessa européer som på detta sätt vanhelgar mitt hemland och hela Europa."

- Oriana Fallaci, f.d. krigskorrespondent, är Italiens mest kända och mest översatta författare idag.

En man och hans samvete.

Det finns enstaka ögonblick i historien då mycket högt uppsatta personer begår handlingar som kan tyckas oförklarliga i sin dårskap, då förövarna av dessa handlingar har varit de minst dåraktiga tänkbara. Denna ödets sällsamma mekanism har Victor Hugo noggrant beskrivit i den första stora avgörande scenen i "*Les Misérables*", sin största roman, som också måste erkännas som en av världslitteraturens största romaner.

Och Victor Hugo hade all anledning att skärskåda denna ödets sublima dumhetsmekanism, ty han befann sig själv i dess våld.

Situationen är följande. Jean Valjean, före detta galärslav, har arbetat sig upp till en bemärkt position som en av alla högt vördad borgmästare i den lilla staden som han har givit en blomstrande industri och ett högt välstånd. Han har samlat en förmögenhet och erbjudits hederslegionen, och alla människor har nytta av hans ställning.

En annan stackare häktas för en bagatell och utpekas som Jean Valjean. Bevisen mot honom tycks vara säkra, och hans dom kommer att bli livstid vid galärerna för hans förflutnas skull. Detta får den verkliga Jean Valjean, borgmästare i Montreuil-sur-Mer, veta.

Vad gör han? Han reser till platsen för rättegången och vittnar mot sig själv och får den oskyldige frigiven fastän han vet att han därmed störtar sig själv från ställningen som borgmästare till en ställning som Galärslav på livstid. Hur kan han vara så dum?

Champfathieu, hans dubbelgångare, som alla tror vara Jean Valjean, är en enfaldig gubbe som ingen skulle sakna om han försvann. Jean Valjean är som borgmästare oumbärlig, för sin stads välstånd och för alla sin fabriks arbetares välfärd, för att inte tala om alla de sjukhus och sociala institutioners som han av filantropi har instiftat. Likväl trotsar Jean Valjean förnuftet blott för att lyda sitt synnerligen dåraktiga samvete och störta sig själv i olycka.

Detta skrevs under åren 1848-51, då Hugo stod på höjden av sin politiska karriär och hade kunnat förhindra att Napoleon III kom till makten och blev enväldig. I stället för att fullfölja sin politiska linje gick Hugo i frivillig landsflykt, en nittonårig enslig vistelse på en öde ö bland dimmorna i engelska kanalen. Var det förnuftigt? Det var lika förnuftigt som Jean Valjeans frivilliga fall från borgmästarvärdigheten till livstids fängelse.

Andra exempel är Stefan Zweigs frivilliga landsflykt från Österrike 1934, som slutade i Brasilien 1942 med självmord. Han hade inte behövt lämna Österrike 1934, han hade ännu mindre behövt lämna England 1939, han hade kunnat stanna i U.S.A. var han hade sina vänner men valde att fortsätta till Brasilien var han, sin tids mest universellt uppskattade författare, tvingades till självmord.

Även Dante hade kunnat undvika katastrofen i sitt liv med att politiskt föra sig mera diplomatiskt och försiktigt, men han visste om katastrofen redan flera år innan den inträffade och omfattade den varmt, fastän den skilde honom från egendom, familj och fädernesstad. Även han fick 19 år i landsflykt för sin samarbetsvilja med ödets mest oförnuftiga nycker.

Man kan som yttersta exempel på detta fenomen framdraga Jesus, som mycket väl visste att han skulle bli mördad om han gick till Jerusalem. Icke desto mindre gick han till Jerusalem.

Jean Valjeans ödes avgörande skildras i minsta psykologiska detalj. Till och med en obegriplig mardröm dokumenteras i sammanhanget. Han vill icke fara till rättegången i Arras men gör det ändå. Han övertygar sig själv om att hans oskyldige dubbelgångare borde offras men offerar sig själv ändå. Hans vagn går sönder på vägen - han köper en ny. Även den nya går sönder - han reparerar den själv. Han kommer så sent fram till Arras att alla rättegångsförhandlingar för länge sedan måste ha avslutats, och han gläds åt detta. Ändå går han till förhandlingslokalen och får vara med om slutet av den sista processen, som är den mot Jean Valjean. Han behöver inte gå in - han går in. En vaktmästare hindrar honom - han måste använda sig av sin värdighet som borgmästare för att få komma in i lokalen och förintä sin värdighet som borgmästare.

Allt talar för att han inte skall göra det, alla vill att han inte skall göra det, allt försöker hindra honom från att göra det, men han gör det ändå; och när han blottar sin

rätta identitet i rättssalen så gör han det till och med med orden: "Dock skulle jag hellre sett, att allt detta icke inträffat." Varför ser han då själv till så att det inträffar?

Kan frågan besvaras? Victor Hugo försöker besvara den. Det slutgiltiga argumentet som får borgmästaren Jean Valjean att frivilligt bli galärslav igen är den tanken, att även om hundra tusen människor skulle betyga borgmästaren sin vördnad och prisa honom så skulle Champmathieu ensam förbanna honom, och den enda förbannande rösten skulle väga tyngre inför Gud än alla de hundra tusen lovprisande. Jean Valjean föredrar den inre renheten i en yttre vanära framför den inre vanäran i den yttre renheten.

Låg det ett liknande resonemang bakom Hugos val av landsflykten framför den politiska segerns ära? Det är troligt att han hellre ville hålla sig ren som författare än riskera att få händerna smutsiga som politiker. Han hade kunnat knäcka Napoleon III innan denne fick absolut makt, men hans mänskliga samvete tillät honom icke att göra det. Den mänskliga faktorn besegrade politiken, och Jean Valjean fick lämna sin befattning som mär, på samma sätt som Väinämöinen fick gå med äran i behåll för att låta kristendomen tysta sången.

På samma sätt hade Stefan Zweig kunnat vända sin penna mot nazismen medan det ännu var tid, men han gjorde det aldrig, för att hans samvete icke tillät honom att skriva något politiskt. I Dantes fall var situationen annorlunda: han var redan politiskt så insyltad som man kunde bli i 1200-talets Florens, och omfattandet av landsflykten var för honom enda sättet att bli av med politiken. Och i Jesu fall var korsfästelsen det enda han kunde göra för att försöka frälsa mänskligheten.

I alla fem fallen fullbordades ödets perfektion genom det maximala oförnuftet. Stefan Zweig skrev alla sina bästa böcker i exilen, utan Jesu korsfästelse hade evangelierna blivit värdelösa, utan Dantes fördrivning hade vi ej fått hans Komedi, och även Victor Hugo skrev sina bästa och största verk i landsflykten.

Och Jean Valjean? Om han hade låtit sin dubbelgångare offras och fortsatt i allsköns ro som uppbyren borgmästare hade han aldrig blivit Jean Valjean, och romanen "Samhällets olycksbarn", den största av alla franska romaner, hade aldrig blivit någon roman.

Ödet offerar människornas perfektion för att det ensamt skall få vara perfekt självt.

Månadens filmer.

"*The Others*" är först och främst Nicole Kidmans film, där hon gör ännu bättre ifrån sig än i "*Moulin Rouge*" och där hon närmar sig en Sigourney Weavers ouppnåeliga nivå genom sitt intensiva utspel hela tiden pendlande mellan extrema ytterligheter. Hon spelar en ensamstående moder under andra världskriget vars man försvunnit i kriget och vars två barn i tioårsåldern lider av en fatal allergi i form av ljusöverkänslighet, vilket innebär att alla gardiner i deras stora hus hela tiden måste hållas neddragna dag och natt och inte ens elektriskt ljus kan fördragas. Större delen av filmen utspelar sig därmed i stearinljusbelysning.

Huset på ön Jersey, den största av Kanalöarna mellan England och Normandie, står helt isolerat kringsvept av kanaldimmorna, och det är ett underbart gammalt gotiskt slott. Någon annan scenografi förekommer inte än detta hus, dess interiörer och höstdimmorna utanför, som insveper den stora parken så till den grad att det är omöjligt att gå utanför den utan att förlora sig i dimmorna.

Den påfallande enhetligheten i handling, tid och rum gör den slående lik en teaterpjäs, och det är kanske så man ska se den. Filmen började ju som filmad teater, och ju mer man avlägsnade sig från det rent teatermässiga i Hollywood, desto billigare och vulgare blev det, vilket inte minst den tekniska effektpåbyggnaden bidrog till.

Några av de främsta regissörerna tog dock fasta på det här med teater, bland andra Hitchcock, Sidney Lumet och Ingmar Bergman, och denna film är ett annat underbart exempel på att film blir bara bättre ju trognare den håller sig till teaterreglerna.

Filmens huvudtema är dock spiritism, och det är troligen den bästa spiritistiska film som gjorts, då den är helt fri från charlatanerier, fusk och skräckeffekter. Andarna finns verkligen och materialiserar sig så till den grad att under filmens gång deras verklighet mer och mer framstår som verkligare än verkligheten. Filmen är därmed tydligt inspirerad och påverkad av Shyanalams "Sjätte sinnet" som gick för två år sedan och utgör på sätt och vis en vidareutveckling av den filmens tema, men denna är bättre, främst genom de ännu mera gripande mänskliga ingredienserna.

Det är egentligen bara en enda karaktär i filmen som aldrig blir verklig, som man tvivlar på från början och som aldrig övertygar med sin närvaro. Det är moderns man som återkommer från kriget för att stanna i bara några dagar och sedan försvinna igen. Han är egentligen den första som väcker ens misstankar om att allt inte står rätt till, och samtidigt blir han filmens nyckelkaraktär och mest gripande rollgestaltning. Han kommer som en utbränd skugga, säger ingenting och äter ingenting men sätter ändå fingret direkt på den sjuka punkten i moderns tillvaro och gestaltar därigenom dramats peripeti, som sedan obönhörligt leder till uppnystningen av mysteriets alla trådar.

Men alla skådespelare är lika bra. Den gamla tjänarinnan spelas av en irländska och är kanske filmens säkraste gestaltning: hon ensam vet vad allting handlar om och kan ensam kontrollera situationen. Den gamle trädgårdsmästaren spelas av den gamle legendariske komikern Eric Sykes, och även andra bifigurer förekommer, men mest imponerande är barnen, den lillgama omutliga flickan som aldrig är rädd för att säga rakt ut vad som för henne framstår som riktigt, och den lilla skeptiska pojken, som inte riktigt kan ta någonting på allvar hur allvarligt det än är. Det är barnen som mest diskuterar det andra stora temat i filmen: vad Limbo egentligen är, helvetets förgård för förlorade och vilsna själar. Men det är ändå huvudsakligen Nicole Kidmans film, i vilken hon överträffar alla sina tidigare rollskapelser. Den spanska regin (Alejandro Amenábar) lyser igenom i den stränga katolicismen och de dystra interiörerna, och även musiken bidrar till den stränga återhållsamheten i de strama tyglarna. Det är en kvalificerad spökfilm och den kanske enda helt perfekta i sitt slag. Trots den ohyggliga tragedin som ligger i botten och som bara antyds utan att den åskådliggöres eller dramatiseras får filmen till och med ett någorlunda harmoniskt slut.

Om "*The Others*" är så gott som kliniskt ren och fri från överdrivna tekniska skräckeffekter, så är dess värre "*Sagan om ringen*" motsatsen: här dominerar det tekniska, det överdrivna, det äckliga och det groteska. Visst är denna sagolika storfilm imponerande och har förtjänat alla sina lovord och belöningar, och det är inget fel på den alls. I synnerhet skådespelarna är ypperliga: Ian McKellen får göra sitt livs roll som Gandalf, Ian Holm kommer bättre än någonsin till heders som Bilbo, Kate Blanchett är mera strålande än i någon av alla sina tidigare redan mer än strålande roller som fedrottningen Galadriel, och Christopher Lee överträffar alla sina otaliga Dracularoller i rollen som förräddartrollkarlen Saruman. Allt är ypperligt. Ändå saknar man i "*Sagan om ringen*" i jämförelse den fina riktiga teaterkonsten i "*The Others*", där skådespelarna är så levande i sina roller att de nästan kliver ut ur filmduken, medan de i "*Sagan om ringen*" alla sitter fast i det stortekniska maskineriet med dess extraeffekter. Ingenting ont i det, då effekterna är så strålande, men ändå: hur imponerande det första slagsmålet och striden än är i sina flåsande svarta hästar och härresande svarta skräckryttare utan ansikten, med svärd som flammar och ryker åt alla håll och huvuden och armar och lemmar som flyger och riddare som brinner upp, så är det den andra gången detta upprepas redan ett utkört tema och imponerar inte mera, fastän kämparna är dubbelt så många och mer förfärliga. När det sedan händer tredje, fjärde och femte

gången är det inte ens roligt längre. När det upprepar sig sjunde och tionde gången börjar det redan bli lite tjatigt. När det sedan händer på nytt och upprepar sig enligt exakt samma mönster igen för tjugonde och trettionde gången, så börjar man sakna vettig dialog i det hela. Och det hjälper då inte att skurkarna är dräglade monster med blodiga käftar som vrålar och ryter som stereoförstärkta lejon med tusen decibel, att de är mer vanskapta för varje gång, hur förvridna deras vidriga ansiktsmasker är, hur de tjuter och skriker så det isar i öronen och hur de gör sig till och blir fler och mer överväldigande för varje gång; medan det stackars lilla ringsällskapet mot denna ständigt växande förkrossande övermakt ändå alltid bara förblir nio stycken och klarar sig alla helskinnade ur varje strid, medan skogarna är översållade med slaktade förvridna monsters lik, som de alla i det lilla fåtalet dödat själva. Det hjälper inte heller att monstren görs så vedervärdiga som möjligt, inte bara vanskapta och biologiskt omöjliga utan även så oestetiska som möjligt, alla med spetsiga skarpslipade tänder som de måste ideligen skära läppar och tungor av sig med om de var på riktigt, alla med puckelryggar och antingen vindögda eller skelögda, alla totalt omänskliga. Ingen mänsklig nyans ges åt ett enda av alla dessa tio tusen miljoner läbbiga monster som skickas ut i förintelsekrig mot de stackars fyra hoberna med deras fem vänner i form av en dvärg, en älva, två bråkiga unga män av vilka den ena omsider faktiskt dör samt den uråldrige gubben Gandalf, som omsider försvinner i djupet av en avgrund tillsammans med det fruktansvärdaste monstret av alla: en livslevande Balrog.

Man saknar alltså bara den fruktansvärda Grottguggen och hans kompanjoner de fasaväckande Klampedamparna och de slemmiga Gelémonstren, men de kommer väl i nästa film. Och ett så förfärligt monster som Grottguggen kunde ju bara Blixt Gordon råka ut för. Ibland kommer Tolkien pinsamt nära genren infantil science fiction, och det blir då inte bättre av att han nästan helt saknar humor. Han kan vara godmodig men är aldrig rolig.

Jag blev tyvärr aldrig särskilt imponerad av Tolkien när jag läste honom som sextonåring. Visst var hans romaner intressanta och bitvis spännande men ack så absurda. Att över huvud taget försöka inbilla vuxna människor och ännu värre, växande ungdom, att en ring kunde i sig innebära en så förkrossande politisk makt att vem som helst som blott fick syn på denna ring fullkomligt måste bli genomfördärvad därav, måste betraktas som ganska barnsligt. Hans romaner *är* barnsliga sagor och ingenting annat, och, det måste man säga till hans försvar, det tillstod han själv. Han kunde aldrig för sitt liv begripa att hans långrandiga sagor om ett land Ingenstans kunde bli föremål för en sådan världskult som de blev. Man har på olika sätt försökt förklara att och hur de blev det. Tolkien levde ju under de hemska världskrigens tid, och han måste ha tagit intryck därav så att hans sagor färgades av de globala undergångsstämningarna från första världskriget, i vars skyttegravar han började skriva dem, och ännu mer genom det andra, som faktiskt hotade försänka hela världen i mörker. Det är omöjligt att inte sätta åtminstone ett symboliskt likhetstecken mellan Sauron och Hitler, orcherna och nazisterna. Även magin hos båda parterna och deras sätt att resonera och agera stämmer kusligt väl överens. Här finns kanske nyckeln till sagornas oerhörda genomslagskraft.

Ändå förblir de ganska träaktigt skrivna. De är nästan pedantiska i sin metodik, som om författaren om något var en expert på att konstruera idiotsäkra studieplaner för juniorer på så sätt att varenda idiot skulle fatta varje detalj. "Sagan om ringen" är en mycket pedagogiskt upplagd verklighetsflykt och egentligen ingenting annat.

Efter dryga tre timmars rådbråkning av Tolkienfilmens eviga och ständigt accelererande slagsmål och blodiga krig känner man sig som efter en Wagneropera typ *Götterdämmerung*, så att det snarare handlar om *feats of endurance*, uthållighetsprov, än nöje och njutning. Det bästa i denna första del av ringtrilogin är utan tvekan de

makalösa scenerna från genomvandringen av Morias grottor. Med de scenerierna hade säkert Tolkien själv blivit mer än nöjd, men de hör också till bokens bästa kapitel. Och naturligtvis skall det bli intressant att se fortsättningen på de överdådiga filmatiseringarna av denna superskröna.

Mike Rubbos film om Marlowe.

Den heter "*Much Ado About Something*" och är i stort sett en filmatisering av Calvin Hoffmans bok "*The Man Who Was Shakespeare*" från 1955. Mike Rubbo är en mångsidigt begåvad australiensare som tidigare gjort film om Vincent van Gogh och som själv även är målare. Han förevisar en del av sina mycket dekorativa, helt figurativa och färgexpressiva tavlor på en permanent konstutställning på Nätet, där man faktiskt kan bläddra igenom hans tavlor. Man känner genast hans påverkan av van Gogh - det är nästan samma kolorit och motivurval med även kvalificerade porträtt. Han blev tidigt intresserad av Shakespearefrågan och fann att fler och fler bland även veteranskådespelare tvivlade på att Shakespeare var författaren. Så fick han en dag Hoffmans bok i sin hand, och hans öde var beseglat. Han sysslade i årtal med bara denna enda fråga, och nu har han alltså gjort en film, som man stadigt får läsa mer och mer om i spalterna i framför allt Amerika.

Shakespearedebatten.

Under dagarna 17-19 maj kommer Göteborgs Skrivarsällskap att hålla ett öppet seminarium i Hagabion under vilket det är meningen att upphovsmannafrågan skall diskuteras ingående. Vi väntar oss dock knappast att kunna komma till någon lösning av problemet. Det bästa vi kan hoppas på är nya rön i forskningen som eventuellt kan bidra till det lilla ljus i dunklet som dock förekommer. I tur och ordning kommer alla de fem främsta kandidaterna till äran av att ha författat Shakespeares verk att föras fram i ljuset och argumenten för dem presenteras: William Shakespeare, Francis Bacon, earlen Edward de Vere av Oxford, hans svärson earlen William Stanley av Derby samt Christopher Marlowe. Troligen kommer även Sir Walter Raleigh och earlen av Rutland att komma fram i diskussionen. Vad vi främst avser är att presentera konstruktiva argument för alla dessas kandidaturer. Vi avser absolut inte att försöka jäva någon av dem, om dock det naturligtvis blir oundvikligt att även motargument presenteras och diskuteras. Vår grundsyn i problemet är att alla dessa sju var mer eller mindre medskyldiga till tillkomsten av denna samling verk som anses vara västerlandets kanske yppersta litterära och poetiska skattkammare jämförbar endast med Bibeln, Homeros och Dante.

Kalender, maj 2002.

- 6 : Max Ophüls 100 år, en av Europas främsta filmregissörer.
- 10 : David O. Selznick 100 år, Hitchcocks och "Borta med vinden":s producent.
- 21 : 500 år sedan ön Sankt Helena i Atlanten upptäcktes av portugiser.
- 75 år sedan Charles Lindbergh flög över Atlanten.
- 24 : Arnold Wesker 70 år.
- 27 : Christopher Lee 80 år (aktuell i "Sagan om ringen").
- 31 : 100 år sedan Boerkriget avslutades.

Den teatraliska resan till Epidaurus, del 1.

Skärtorsdag var en påbjuden helg i Danmark, varför allting där var stängt. "Danmark stängt" stod det på varningsskyltar i Helsingborg, som om ingen längre kunde resa till Danmark. Men när man väl var där var allting ändå öppet, så att man fick köpa sprit i Helsingör för svenska pengar, alla restauranger och tax-free-shoppar var öppna som vanligt, och enda skillnaden var att maten på restaurangerna hade söndagspriser. Sålunda kostade dagens tillbud 55 i stället för 45 DKR.

Förgäves hade de falska meteorologerna i Sverige gått och lovat varmt och vackert väder i veckor, men temperaturen höll sig inbitet fast under 5 grader, och nordanvinden blåste envist under noll. Någon vår var inte att hoppas på ännu. Inte ens i Danmark såg man ännu ett enda grönt löv någonstans. Här och var mellan de nakna träden skymtade dock det första hoppet om bättre tider: några mycket försiktiga vitsippor. Det var skärtorsdagen den 28 mars 2002, den dag som stygga tungor menar att Finland är ensamt i världen om att ha som speciellt karaktäristisk flexibel nationaldag, som om Skärtorsdag var en högtidsdag för kirurger.

Tysklandståget verkade lovande, då vi bara var två i kupén - Magnus från Växjö och jag. Han skulle ner till Österrike och åka skidor, och han visste att berätta, att det nyligen kommit mycket snö och att vädret var idealiskt. Vi höll just på att förbereda oss för natten och breda ut oss i kupén när tåget stannade i Neumünster. Jag var då på toaletten, men när jag kom ut därifrån märkte jag katastrofen: tåget hade invaderats av skidturister, av vilka mer än hälften tycktes ha intagit vår kupé, som överbelamrats av koffertar och skidutrustningar med ett överskott på skidor och stavar, så att ingen mer fick plats där inne. När invaderarna väl lugnat ner sig och fått ordning på sig öppnade de sina ölflaskor i tydlig avsikt att hålla låda hela natten vilket de gjorde. De pratade bara om skidsport och kampsport och skateboard medan de halsade sina ölflaskor och ständigt höjde rösterna, som om de blev mer och mer upphetsade ju mer intima samtalen om sporterna blev, medan en annans sömn och komfort gick åt helvete. Sitsarna i dessa moderna tyska tåg är de obekvämaste tänkbara, så att om man inte kan sträcka ut sig (vilket man inte kunde bland dessa tuggummifradgande och ölpimplande sportfanatiker och deras skidor och stavar) måste man få nacksprång och öronsprång av allt deras sporttjat.

Kanske det var det som försenade tåget. I München hade man tjugo minuter på sig att byta tåg, om det kom i tid, men det var en halvtimme försenat. Hälften av alla passagerare skulle vidare från München till Österrike och Italien, så de låg på konduktören med enträgna utpressningar om att han skulle hålla kvar nästa tåg i München. Han gjorde så gott han kunde och lyckades utverka att tåget kom in till samma perrong som det italienska fortsättningståget. Sålunda kunde passagerarna byta tåg direkt vid framkomsten i stället för att snurra runt i hela stationen på jakt efter rätt tåg, och Italientåget blev bara 10 minuter försenat, men det skulle bli mer.

Det var ju långfredag nu, och då ska man helst inte resa, för det är då alla reser. Vintern låg kvar ännu i Tyskland och Österrike, och Alperna hade aldrig varit vackrare i sin gnistrande snö- och isdräkt under den klaraste och renaste himmel, men i Italien började våren. Redan i Bolzano uppträdde gröna löv, och sedan var våren ett faktum. Man fick ta av sig tröja och strumpor, och när man kom fram till slakten i Verona mötte de upp med festvin och middag direkt.

Cristina hade fått körkort och egen bil utom ny dator. Achille var nöjd med Euroutvecklingen. Ida var arbetslös och melankolisk efter att ha avvecklat sin butik efter 57 års altartjänst åt sina förfäder som hon ärvt den av men klarade sig bra ändå. På det hela taget verkade allt och alla må bra inför påsken - utom Italien inför torkan. Det

hade inte regnat i Italien på månader, och allt var kruttorrt. Det var helt onaturligt - medan vi i Sverige dragits med månadslånga regn genom hela januari och februari.

Denna dag råkade även vara Cristinas 48-e födelsedag. På kvällen ringde det på dörren, och in trädde ett rumänskt par, det nya hembiträdet inklusive make, med mandolin och skönsång för att sjunga upp Cristina ordentligt. Det bjöds på hela den rumänska zigenarmusikrepertoaren inklusive Kalinka, Svarta ögon och Mustalainen utom mycket annat medan Achille bjöd på vin - allt var bara kalas, och det kunde inte bli bättre.

Och det var bara början. Den stora påsklunchen gick av stapeln i underskönt väder uppe vid Valentina långt ovanför Verona med två förrätter, två huvudrätter, påskalamm och glass samt efterrätt med gränslösa mängder vin och grappa - det blev till slut litet för mycket, då jag tål alkohol allt sämre med åren. Vi var fjorton vid bordet, och avslutningen skedde som sig bör med extra efterrätt med vin uppe vid Castagné till strålände sol och värme. Vi satt ute hela tiden, men värmen och solen var inte helt och hållet positiva, då det inte regnat i norra Italien på nästan ett halvår, med nästintill katastrof för hela jordbruket som resultat. Ibland kan man få för mycket av det goda, till och med av vackert väder.

(forts. i nästa nummer.)

Festresan, del 12 : Sicilianska turer.

Nostalgitrippen fortsatte. Carlo och Paola tog mig med i sin bil upp i bergen till Montelepre och Giardinello tillsammans med några vänner till en gård helt bortom tid och rum ute på landet. Jag hade varit där tidigare: den oförglömliga Palermovistelsen i februari 1991 hade krönts med en söndag på landet på detta ställe, mitt bland ett hjärtligt sällskap av rustikt folk som bara talade genuin och fullkomligt obegriplig sicilianska. Men mycket hade hänt under dessa tio år. Barn hade vuxit upp, och de äldre hade blivit rundare och tandlösare.

Montelepre är annars legendariskt i siciliansk historia, ty det var här Salvatore Giuliano höll till, mannen som efter andra världskriget ville separera Sicilien från Italien och som blev något av en folkledare. Mario Puzos bästa bok "Sicilianaren" handlar om hans fall, som även filmatiserats med Christopher Lambert. Giuliano blev senare förrådd och skjuten. Det finns ingen självständighetsrörelse kvar på Sicilien idag.

Medan vi satt i den vackra gården ett tjog friska människor runt bordet visade en av tanterna en video från sin dotters bröllop i Amerika. Detta var ett riktigt sicilianskt bröllop. Brudparet var båda sicilianare, och de hade rustat till med all tänkbar ceremonirikedom och ståt, med ett uppbåd av brudtärnor och brudnåbbar, med hela kyrkan full av inbjudna gäster från hela världen men mest från Sicilien, och med storslagna middagar och mottagningar och fester efteråt. Till ingredienserna hörde två trumpetister utklädda till tidstypiskt 1500-tal som faktiskt trakterade ett par Aida-trumpeter. När brudparet ankom till kyrkan spelades Aidas triumfmarsch. Även för övrigt var ceremonimusiken vald med smak: "A Trumpet Voluntary" som inmarsch och Beethovens nia, Freude schöner Götterfunken, som uttåg. Mera konventionella nummer utfyllde själva gudstjänsten, som var i en Metodistkyrka. Bröllopet var ytterst påkostat, och kuvertavgiften för gästerna var 150 dollar. Inga fattiga kusiner från landet där inte.

Det var en underbar kväll. Månen var alldeles full, och det var stjärnklart. Vägen till Giardinello ringlade sig upp längs bergen så att panoramat över Palermo hela tiden blev mera svindlande. Från dessa berg var Palermo påfallande likt Rio de Janeiro. Det fanns ingen gigantisk Kristusstaty, men det fanns desto flera andra större kors uppe vid bergskronen.

Maten var en underbar hårdkokt risotto med auberginerstuvning, sardinspaghetti, spenat och bläckfisk, den godaste jag ätit. Vinet var hemtrampat och hade samma rustika smak som präglade hela tillställningen och omgivningen.

Det blev påsksöndag i Palermo. För mig utgör Påsksöndagen och Långfredagen höjdpunkterna inom påsken. Då är man mitt i dramat, då läses hela passionsberättelserna i kyrkorna, allting andas allvarsdrama, och det känns att någonting är på gång. På Påsksöndagen är allting redan över, och för mig känns det alltid som en antiklimax. Uppståndelsen är för mig en löjlig absurditet så som den gestaltas i den officiella vidskepelsen, lidandets pathos har släppt sin spänning och all realism i dramat försvinner. Kvar finns bara ett ytligt festande.

I San Ignazio dell'Olivella, en av Palermos vackraste kyrkor, pågick mässan och läsandet för fullt. Man var mitt uppe i korsfästelsen fem dagar i förväg. Det hör till, fastän denna dag egentligen är den stora festdagen, då man ropade Hosanna och Halleluja och strödde palmer på den självklare evige konungens väg.

Men den kanske vackraste kyrkan i hela Palermo är San Domenico, nästan lika stor som katedralen men mycket enklare och mera stilfull. Inget överdåd överbelastar denna imponerande basilika, fastän den pryds av inte mindre än 68 kristallkronor - det skulle ha varit 69, men en var avlägsnad. Där pågick inget mässande eller läsande, varför man av hjärtans lust kunde promenera omkring i hela den väldiga kyrkan och ta del av alla altarens utsmyckningar och talrika målningar och statyer.

Samtidigt pågick det ett maratonlopp i Palermo. Hela centrum hade gjorts om till en maratonbana, där flåsande sprintare av båda könen plågade sig av hjärtans lust, medan hela Palermo energiskt verkade som pådrivande publik. Det var en typisk siciliansk kontrast - det solennaste högtidsallvar inne i kyrkorna och omedelbart utanför ett påkostat maratonjippo med hurrande och festande publik. Kanske den publiken var mera i stil med Jesu intåg i Jerusalem än det blodiga allvaret inne i kyrkorna.

(forts. i nästa nummer.)

Hälsoresan, del 7 : Samtal i Konstantinopel.

Nästa dag tog mig Ringo med till delar av Konstantinopel som jag aldrig hade sett förut: den största moskén, en otvetydig helgedom bräddad med andakt och de vackraste glasfönster jag sett efter Chartres, gamla kupolbyggnader under restauration, ett handelscentrum under katedraltak som nu åter skulle fyllas med liv, universitetsparken och fantastiska tehus. Ringo är en kvalificerad konstfotograf med ett utsökt sinne för detaljer: han *skapar* bilder med att fotografera, så att det av en bild kan framgå flera bilder. Även hans färgsinne är utsökt, och han är expert när det gäller att fånga ljus, blommor och ansikten.

Min lunch med doktor Sandy blev av helt annat slag. Han ansåg att president Bush hade helt rätt i sin hårda linje fastän de flesta i världen anbefalldes motsatsen, i synnerhet Dalai Lama. Afghanistans argument var att Amerika inte hade någon rätt att anklaga Bin Laden så länge Amerika saknade bevis. Alla de nitton brottsliga piloterna hade visserligen muslimskt ursprung, men de kunde mycket väl vara amerikaner och västerlänningar ändå. En av dem var bevisad tysk, och ingen hade haft en aning om vad han egentligen haft i tankarna.

"Det är inte bara islam som står inför rätta för detta," sade doktor Sandy. "Det är alla religioner och läror som systematiskt ägnar sig åt att uppsluka själar med hull och hår och göra dem beroende och livegna för livet. Det är alla läror som ägnar sig åt

hjärntvätt. Det är all fanatism över huvud taget. Det är alla läror som *inte* säger till sina studenter: 'Studera allting kritiskt och acceptera ingenting som inte känns sant för er. Prova allting, och acceptera ingenting som det inte finns belägg för.' Så resonerar alla förnuftiga religioner och läror, men nästan ingen av dem är behäftad med något sådant förnuft, och alla dessa står nu inför rätta och bör fördömas med dessa muslimska terrorister. Alla dessa terrormän som bevisligen var muslimer ger islam en outplånlig och kanske dödlig skamfläck, men det finns även kristna terrorister i Nordirland och Sicilien, det finns även kommunistiska terrorister i Kina och Nordkorea, det finns även andra terrorister i Burma och Vitryssland; och Saddam Hussein, Khadaffi och regeringen i Khartoum hör till exakt samma terroristgäng. De står alla inför rätta nu, och att få domen avkunnad och genomförd vore den största tänkbara välgärning mot hela världen."

Så talade doktor Sandy med en nästan Churchillsk svada, och det var ett nöje att bara sitta och lyssna till honom.

Som vanligt verkade Konstantinopel vilja ge det avskedsintrycket, att jag måste älska staden mer än någonsin. Ju mer man lär känna den, desto mer måste man älska den, för dess utsökta primitiva finesse, för dess fantastiska blandning av Europa och Asien, för dess uråldriga blandkultur, för dess bullersamma vänlighet, för dess specialiserade tekultur, som alltsammans gör Konstantinopel till den i sitt slag mest unika staden i Europa, så att den egentligen bara kan jämföras med Venedig. Konstantinopel var ju Venedigs moderstad, och bara i Venedig i Europa kan man finna något av just den särpräglade unikheter som särskiljer Konstantinopel från alla andra städer.

Kvällen tillbringades i Ringos sällskap. Han var fantastiskt underhållande och öste frikostigt ur sina erfarenheters djupa källor. Hans stora passion var kvinnor, och han tröttnade aldrig på att berätta om dem. En välskapt ung flicka kunde försätta hans hjärta i fullkomlig extas, och han berättade en dråplig historia från Athen.

För fem år sedan hade han varit tillsammans med en flicka i Plaka. De hade fått idén att i värmen klä av sig nakna, ta sig upp på Akropolis och tillbringa där en natt i älskog och trotsa alla staket och barriärer - Akropolis hölls ju stängt till kvällen, och ingen fick gå in i Parthenon ens på dagtid. Men Ringo och flickan tog sig över barriärerna och staketen och upp på byggnadsställningarna i Parthenon och inledde där gladeligen sin kärleksnatt. Vad de inte visste var att vakterna tittade på dem genom strategiskt utsatta bevakningsvideokameror. Allting filmades.

Naturligtvis var det vakternas plikt att komma och störa och avbryta dem. De togs på bar gärning och splitter nakna och togs in för förhör. Ambassaderna kontaktades. "Men vad gjorde ni där uppe egentligen?" undrade de pryda grekerna. "Vad tänkte ni egentligen på? Visste ni inte att det var förbjudet?"

"Men ni kunde ju se vad vi höll på med i era videokameror," sade Ringo. "Hade det inte varit bättre för oss alla om både ni och vi hade fått nöjet att få se oss genomföra det hela?"

Vakterna bjöd artigt Ringo och flickan på kaffe, och efter övlig överläggning med berörda ambassader släpptes sedan Ringo och flickan på fri fot. De kom dock aldrig mera upp på den nattens kärlekens höjder.

Under resans gång kommer jag att få upprepade anledningar att med nöje komma ihåg min samvaro med Ringo och kanske påminna mig en och annan lärorik konversation.

(forts. i nästa nummer.)

Färden från Lamayuru till Themisgam gick smärtfritt. På bussen satt det en ung högre och skön tysk från Köln som visade sig heta Christian som jag. Vi skulle försöka återse varandra i Leh. Han reste i sällskap med en israeliska.

Vandringen upp från Nurla till Themisgam var inte lång, kanske bara fyra kilometer, men det var uppför hela tiden, och man var ofta hänvisad till ren åkerterräng med svårbestigligen stengårdsgårdar, bäckar och raviner, törnsnår och annat sådant. Men snart var man framme i den prunkande Themisgamdalen. Den stora och välmående byn Themisgam ligger strategiskt där två långa grönskande floddalar strålar samman till en, och husen ligger sedan utspridda längs båda dalarna. På berget ovanför ligger det gamla fortet, som för sekler sedan brukade vara ett kungligt slott men som nu är transformerat till ett kloster. Guideböckerna nämner knappt Themisgam utom i förbifarten som ett ställe där *trekkers* stannar en natt för att sedan dra vidare. Ändå är klostret en imponerande konstruktion, då där pågår så mycket nybyggen.

Ett helt nytt tempel stod färdigt och klart bakom det gamla med hela inredningen tipp-topp, som om arbetet avslutats igår. Framför gompan har man byggt som en väldig utomhusteater med plats för hundratals munkar och tydligen ämnad för högtidligare ceremonier.

Samma intryck fick man överallt i Themisgam av idel välbärgad progressivitet. Om jag skulle råda någon att investera pengar i Ladakh så skulle det vara i Themisgam.

Det var samma sak med värdshuset jag kom till. När jag först nådde Themisgam verkade byn inte ha något Guest House men bara campingplatser. Jag frågade några turister i ett tält efter ett gästhus, men de turisterna kunde tydligen bara franska och kunde alltså bara tala med varandra. Till slut frågade jag mitt i byn efter ett gästhus, och då sade en vacker kvinna från ett fönster: "Kom bara in." Det var det finaste huset i byn, och det var det enda värdshuset. Det hade inte ens något namn och gjorde ingenstans reklam för sig genom någon skyltning.

Där mottog jag den varmaste gästfriheten på hela resan hittills. Jag fick själv bestämma priset för rummet, hon kokade upp baljor med te åt mig och förnyade genast förrådet åt mig så fort det tog slut, och hon bjöd på resans läckraste lunch hittills med "*skew*". Det är en typisk ladakhisk rätt, och den ena *skew*tillredningen liknar aldrig den andra. *Skew* är tydligen en grönsak som sedan kombineras med precis vad som helst.

På väggen i deras gamla typiska Ladakhkök hängde en eldröd mastodontaffisch med senaste supermodellen av Ferrarisportbilen, och bredvid TV:n i köket hade hon en knappteleson, den första jag sett i Ladakh - bara för att illustrera den genomgående Themisgamstandarden.

Ändå bestod hela detta välmående samhälle av 300 personer av endast odlare, alltså bönder. Themisgam (egentligen Tingmosgang) kallas Aprikosstaden, och varje tak i hela byn var orangefärgat av aprikoser som låg på tork. Som renodlat bondesamhälle framstod Themisgam som något av ett absolut ideal. Man fick det intrycket, att det inte finns någon mänsklig kultur utom bondekultur, alltså odlarkultur, alltså den kultur som uppstår som något naturligt genom människans nära samlevnad och samarbete med naturen. Allt som fjärrar sig från naturen är okultur, artificiellt och destruktivt, medan uppbygglig, frisk och livskraftig kultur bara kan uppkomma som följd av människans omedelbara kontakt med naturen.

Vi lämnade Themisgam tidigt följande morgon i en riktig liten skumpa-dumpabuss proppfull med unga damer. Vädret hade plötsligt förändrats radikalt, och det regnade. Den unge israelen Leo hade bestämt sig för att följa mig till Alchi, där vi genast fann mitt gamla idealiska härbärge från förra året, "Choskor", där värden genast kände igen mig. I ett av rummen bodde det ensam kvar en annan ung israelit efter att

hans två vänner lämnat samma morgon. Han inbjöd oss att ta deras platser. Det skulle vi alla tre tjäna på, så vi accepterade utan vidare.

Det blev många israeler på en gång. Sent kvällen innan i Themisgam hade sju kommit vandrande direkt från Yangtang den sju timmar långa vägen genom öknen, och de hade inbjudit mig att delta i deras hela dagen efterlängttade middag. Men den unge israelen här i Alchi som inbjöd Leo och mig att dela hans rum var av helt annat slag. Han var från Tasjkent i Uzbekhistan och musiker, som var här för att studera den indiska musiken. När hans familj hade emigrerat från Tasjkent till Israel hade myndigheterna förbjudit dem att ta med sig deras fina Förster-piano då detta var att betrakta som en antikvit, fastän det inte ens var 70 år gammalt. I Israel hade han sedan som musiklärare haft en viss Jakov Musorgskij, vars familj var från samma by som Modest Musorgskij och troligen släkt med denne. Vi talade musik hela morgonen där i den doftande trädgårdsidyllen i Alchi och var av helt olika meningar, som musiker bör vara, i nästan allt vad vi talade om.

Men det blev åter regn och iskallt, och det var ingenting man kunde göra. Det var bara att ägna sig åt umgänge med israelerna, men under dagen ankom två nya grupper, en från Frankrike, som slog upp sina tält i trädgården, och en ny grupp från Israel. Vår värd hade rest till Leh samma morgon, så hans hustru fick fullt upp hela dagen med att laga mat åt ett helt kompani, värma badvatten, servera, tvätta, diska, passa upp, och så vidare.

Då ljuset svek oss och vädret bjöd på iskallt regn i stället blev de bästa bilderna aldrig tagna. I det längsta funderade jag över möjligheten att stanna i Alchi en dag till för att ge vädret en chans att bättra sig, men tiden började trycka på: detta var redan min fjortonde dag i Ladakh.

På kvällen var det full fest. Fransmännen ordnade en lägereld på ödetomten intill, och där dansades och sjöngs det hela kvällen för det vildaste på ladakhiska och franska, medan vi européer och israeler, Leo, Dimitri och jag plus två tyskar och en schweizare, ägnade oss åt en god middag och lugnare samvaro under prat. Snart var det åter bara jag och Dimitri som pratade om musik, historia, Ryssland, Sankt Petersburg och konflikten mellan tsar Peter den store och Carl XII medan de andra satt och lyssnade och efter hand droppade av.

Följande morgon klockan 7 tog Dimitri och jag tillsammans bussen tillbaka mot Leh.

(forts. i nästa nummer.)

Hårda bandage i Himalaya, del 15 : Pokhara.

Vädret var inte bättre i Pokhara än någon annanstans i Himalaya detta år. Från Sarankot kunde man bara se översta tippen av Macchapucchre och södra delen av Annapurna (7200 meter). Resten var höljt i dimma. Om man inte ens kunde se det stora Annapurna från Pokhara, hur kunde man då vänta sig att alls se något av Himalaya i år? Och denna partiella visibilitet av södra Annapurna var alltså bara när vädret var osedvanligt vackert.

En holländare bodde i Pokhara året runt. Han var anlita som stadsarkitekt, och han visste allt som var värt att veta om Nepal. Det svåraste problemet var förhållandet till Indien. Mot det fattiga efterblivna Nepal förhåller sig Indien som en elak styvmor. Hon struntar totalt i hur det går för Nepal och kör över henne och utnyttjar henne hänsynslöst. När Indien byggde den stora dammen vid gränsen till Nepal ovanför Bihar dränktes otaliga byar och städer i Nepal medan Indien utvann all elektricitet. Och Nepal har ingenting att försvara sig med, för vid det minsta bråk från Nepals sida

stänger Indien helt enkelt gränsen och allt samarbete stannar av, vilket enbart Nepal blir lidande av. Indien har råd att strunta i Nepal, men Nepal är beroende av varje brödsmula som faller från den rika styvmodern Indiens stora bord. Så som Indien behandlar Nepal var en omöjlighet så länge engelsmännen var i Indien, och överallt i Nepal slås man av en mycket större välvilja och affinitet för allt engelskt och västerländskt än i huvuddelen av Indien, där det brittiska arvet i allmänhet förträngs till nackdel för Indien.

Han berättade också om de astronomiska problemen med att få saker och ting att fungera i Nepal. Som demokrati är Nepal bara 10 år gammal, och ingen demokrati kan mogna på bara 10 år. Nepal får mycket utvecklingsbidrag från välvilliga fonder i hela världen, men alla dessa enorma belopp hamnar i regel i privata fickor och når aldrig sina ändamål. För 10 år sedan behärskade kungen allt, efter tio år av demokrati är det en sorts rik oligarki som har allt i sina händer, och där fastnar även bidragen. Endast genom deras nåd kan utbetalda belopp i viss mån resultera i vettiga investeringar men knappast mer än 10-20 procent. Byråkratin är outvecklad, då engelsmännen aldrig koloniserade Nepal och etablerade någon sådan, men i den mån den finns är den bara till för att stoppa allt. På grund av den outvecklade demokratin och den rådande oligarkin är det alltså egentligen helt naturligt att det revolutionära kommunistpartiet är starkt.

Tillsammans med en amerikan från Seattle diskuterade vi en helt annan aspekt av demokrati, nämligen det amerikanska presidentvalet, som vi hade hjärtligt roligt åt båda två. Två veckor efter valet verkar dödläget vara totalt, då Al Gore leder i röstandet men Bush leder i elektorsvalet med 300 röster. Perry från Seattle visste allt om procedurerna och problematiken och skrattade oavbrutet när han talade om det. Det skulle inte bli någon ände på rättegångarna och röstomräkningarna, och om Floridavalet verkligen hade oegentligheter att uppvisa (med George Bushs bror som guvernör och andra fanatiska Bushanhängare som avgörare av valet) kunde det även bli röstomräkningar i andra stater än Florida. Själva elektorsvalet (då elektorerna väljer presidenten) skulle äga rum i mitten av december, och även det var i högsta grad oförutsägbart. Vad som helst, minsta milligram i någon riktning, kunde tippa över vågen åt ett överraskande håll, som nu tycktes sväva i fullkomlig nästan orubblig jämvikt. Och Perry skrattade hjärtligt åt vad han kallade den praktfullaste politiska komedin i Amerika på 100 år.

Min gamle vän som arbetat 14 år i Delhi som politisk rådgivare och advokat, och som berövats sin ställning genom mordet på Indira Gandhi och Rajiv Gandhi, och som nu hade restaurang "Momo" i Pokhara, en av dessa mera oansenliga syltor, var sig lik och ägnade sig som vanligt åt att hålla oändliga monologer inför mig medan jag var sysselsatt med min middag. Vi hade en sak gemensamt: vi beklagade båda utvecklingen i Pokhara och förfasades inför dess Mallorca-Las Palmas-prägel med bullrande discokaféer överallt medan den pastorala friden i stort sett var helt förstörd utom i borte utkanten av Lakeside. Därför hade jag tyckt så mycket om hotellet "Skogsduvan", som gränsat direkt till risfälten, medan "New Lakeside View", mitt första och sista hotell, låg instängt mitt i ghyttot av förfärliga turistdepåer. När jag första dagen gick upp till Sarankot var det inte en nepales på vägen som inte hjärtligt erbjöd mig att få köpa hasch. Vid en stuga långt ute i risfälten stod en hel familj vid ingången, den unga modern med ett spädbarn på armen, där fadern helt hjärtligt och glatt erbjöd mig den finaste hasch. Till och med barn erbjöd mig denna vara som om det var tuggummi eller godis.

Jag träffade en norrman som varit här 1985 och kunde berätta hur det var då. Det hade varit den absoluta pastorala friden, man hade kunnat gå och bada var som helst i sjön, Lakeside hade bara varit risfält och några fiskarhyddor, och maten hade varit den

bästa i Nepal. Nu var det bara discodunk överallt, och i detta nattklubbsghetto var det omöjligt att passera efter mörkrets inbrott utan att bli antastad av unga nepalesiska haschförsäljare. I detta fall finns det skäl att tala om turismens totala destruktivitet.

Turister av ett mera oskyldigt slag var japanerna. Som vanligt trängdes de i flockar. Uppe vid Sarankot var det omöjligt att se någonting inte bara för molnen utan även för massor av japanska turister, som alla skulle rigga upp sina omfattande fotograferingsateljéer med tillbehör och krävde fri sikt vare sig man såg någonting eller ej. Endast den tredje och sista morgonen kunde man knappt skönja hela det magnifika Annapurnaskådespelet.

Med ett belgiskt par där uppe vid Sarankot råkade jag i het debatt om Vlaams Blok, det framgångsrika flandriska rasistiska högerpartiet. De bodde i Antwerpen, huvudsätet för Vlaams Blok, och kände väl till den Skandinaviska Sjömanskyrkan, vars historia ju var intimt förknippad med min egen familj genom pastor Daniel Orädd och Lullan. De var av den åsikten att Vlaams Blok bara var ett missnöjesparti. Deras framgångar var oroväckande men ej farliga, såvida de ej skulle fortsätta, vilket knappast var troligt.

Men mest utbyte hade jag med Charlotte från Boston som bodde i Honolulu. Hon var en mycket varm människa väl insatt i alla aspekter av tibetansk buddhism och var på väg till Darjeeling och Sikkim, varför jag kunde stå till tjänst med allt vad hon behövde veta inför sitt första besök där. Vi brukade sitta tillsammans på restaurang "Happy Feel" vid vattnet, där de hade Pokharas finaste *fruit curd*. Man kunde sitta där i oändlighet och bara njuta.

(forts. i nästa nummer.)

Kloster och kluster i Ladakh, del 16.

I Dharamsala var det bara att acceptera att skyfallen aldrig skulle lämna en i fred. Ingenting torkade heller när det en gång blivit vått. Naturligtvis kunde man gå upp till Triund, men risken var då till 100% överhängande att man råkade ut för störtregn på vägen och att stigarna förvandlades till leriga forsar.

Johannes hade sagt att han skulle försöka komma under torsdagen. Jag kom på onsdagen och yvdes över att kunna vila upp mig innan han kom, men han kom inte. Han kom ej heller under fredagen.

Tillräckligt hade hänt i Kashmir och Ladakh under de senaste veckorna för att hindra vem som helst från att komma vart som helst. Den stora Kalichakran i Spiti (4-16 augusti) hade av nödtvång uppskjutits till följd av Manalivägens bortspolning, en hög rimpoche hade vägrat infinna sig då han nödgats välja mellan helikopter och åsna som färdmedel, han hade vägrat helikoptern, och åsnan skulle ha försenat honom en månad; och även Karmapa hade föredragit att stanna hemma i Dharamsala.

Tysken som kidnappats av militanter som skjutit de tre munkarna vid Rangdum den 8 juli hade återfunnits död med tre kulhål genom kroppen den 5 augusti mellan bergen Kun och Lun. Han hade troligen försökt fly från sina tre kidnappare upp för berget men inte lyckats.

Den förfärliga blodiga massakern på 100 oskyldiga pilgrimer vid Amarnathgrottan ovanför Sonamarg den 1-2 augusti hade föranstaltats av pakistanska och muslimska intressen som inte ville ha några fredssamtal mellan Indien och separatisterna. Strax innan hade separatistgerillan, eller den största avdelningen Hizbul, som omfattar ungefär hälften av alla Kashmirs militanter, utlyst en tre månaders vapenvila och uttryckt en önskan om fredssamtal. Uppenbarligen ville en del av den övriga hälften inte ha dessa fredssamtal, så de tog tillfället i akt och massakrerade 100 hinduiska

pilgrimer, de flesta fattiga sådana från Bihar. Den 9 augusti, samma dag som jag passerade Srinagar och Jammu, bröt fredssamtalen samman genom att Hizbul sade upp vapenvilan. Igår den 10 augusti exploderade en bomb i Srinagar som dödade 15 indiska soldater. Den onda cirkeln är i gång igen.

Och någonstans i denna skenande våldskarusell befinner sig Johannes. Han trodde på fredssamtalen och ansåg att Kashmir äntligen hade en chans att få fred. Men det var före den gigantiska och meningslösa Amarnathmassakern.

Jag sökte emellertid upp min vän Ali Baba i Dharamsala, och vi diskuterade hela situationen. Han är kashmiri men halvvägs buddhist och tycker om att då och då bege sig på klostervandringar. Vi talade nostalgiskt om klostren i Ladakh, och han berättade att han alltid då och då från sin butik ser Karmapa eller Dalai Lama passera förbi. Hans butik ligger just vid vägen från Dalai Lamas residens till centrala McLeod Ganj.

Det var det man mest hängav sig åt i Dharamsala: att minnas och längta tillbaka till Ladakh. Det var dock inte de påflugna Kashmirköpmännen man längtade tillbaka till, som ansatte en vilken väg man än tog in till staden, så att backen från hotellet till staden alltid blev ett gatlopp; ej heller var det alla de låga dörrposterna, som man alltid konsekvent slog huvudet i utan att någonsin lära sig, så att flinten med tiden kom att samla en imponerande samling sårskorvar; ej heller var det den bisarra golfbanan, säkerligen världens högsta, med sand i stället för gräs; utan det var allt det andra: vännerna, samvaron, landskapet, det tibetanska, storslagenheten, skönheten, och den underbara mentaliteten. Ladakh var ett fritt tibetanskt land. I Dharamsala kände man ständigt melankolin och betrycktheten inför den tibetanska exilen.

På fredagskvällen på Yak Restaurant mötte jag en av mina vänner från Ladakh, en ung kanadensare. Han såg nu minst fem år äldre ut. Han hade trekkat. Även han hade råkat ut för snöstormar och skyfall, vägbortspolningar och jordskred, men han hade inte vänt tillbaka utan genomfört trekken. En vecka hade han färdats genom Ladakhs underbaraste dalar och haft regn hela vägen varenda dag. Han hade tagit sig till Manali men sedan haft en ohygglig resa till Dharamsala liftande med truckar, som körde i diket, som fick motorstopp efter 20 minuter eller som bara råkade ut för andra katastrofala missöden. Han hade i alla fall kommit till Dharamsala levande men, som sagt, tydligen förlorat fem år av sitt liv på vägen. Vi diskuterade ryktena om Manalivägen, om att den skulle ha öppnats, vilket ingen av oss trodde på. Han berättade att den trasiga vägsträckan som spolats bort, och som man åtminstone kunde gå omkring, kunde vara vad som helst mellan 20 och 120 kilometer lång.

Det var emellertid ett nöje att nostalgiskt prata Ladakh med honom. Även han ville tillbaka men kunde omöjligt säga när det kunde ske. Mina möjligheter verkade då mera lysande, då jag försiktigt redan vågade smygplanera en återkomst kanske sommaren 2001.

(Avslutning i nästa nummer.)

Hur Amerikas allierade besegrades.

Anti-maoistiska Khampas minns hur Nixon förrådde dem,

av Anthony C. LoBaido, 28 mars 2002.

Utanför ett litet hus inte långt från klostret Rongphu gick "Kenny" Lama och skottade snö och samlade ihop litet ved innan han satte sig ner till intervjun med mig över en kopp te för att berätta den förträngda historien om sitt folks samröre med CIA,

hur hans Khampas försågs med vapen av USA:s regering för att föra en hjärtslitande men heroisk kamp mot förtryckarna från Peking.

Till slut, säger laman, blev de modiga Khampas förrådade av Amerika, liksom även Karenfolket i Burma, Montagnarderna, Afrikaners, Rhodesianerna, Kurderna, och många andra frihetskämpande folk.

"Jag ville aldrig bli soldat," säger laman. "Jag var munk som tonåring. Jag ville bara ägna mig åt mina böner och vara i fred. Men sedan kom kommunisterna och tog vårt land ifrån oss, och då var det inget annat att göra än att slåss och göra motstånd."

Liksom sina brödrafolk Sherpas och Gurkhas längre söderut i Nepal hör även denna lama i 50-årsåldern till dessa härdade bergsfolk i Himalaya, som tjänat västerlandet mer än väl som soldater i flera sekler. Han bor i sydligaste delen av det kinesockuperade Tibet.

Han berättar om hur han ständigt bad till Tara eller den kvinnliga Buddha om styrka under åren och hur han uthärdade den kinesiska tortyren "thamzing", en sorts offentlig lynchning, som användes för att tvångsomvända självständiga tibetaner och frihetskämpar till den ateistiska kommunismen.

"Jag antar att du inte känner till Nyentri Tzenpo?" frågar laman. Det var den första tibetanska kungen, som bara överlevt i legenderna. "Vi Khampas är arvingar till Qiang, de första tibetanerna som kämpade mot den kinesiska orättvisan redan under forntiden. Under min livstid har vi tvingats gömma oss för den kinesiska Allmänna Säkerhetsbyrån," förklarar han.

Han berättar hur han och andra Khampas rekryterades för att kämpa mot den kinesiska kolonisationen av Tibet, som inleddes 1951. "Om kineserna fick fast oss, så skulle de ha gett oss en himmelsk begravning innan vi var döda." Han åsyftar det tibetanska begravningssättet att lämna ett liks sönderslagna kroppsdelar åt himlens asfåglar att äta men menar, att kineserna skulle slagit sönder deras ben och lämnat dem åt himmelens fåglar levande. "Det var onda män," säger han.

Hans kusin Ping säger: "Det var viktigt för kineserna att erövra Tibet. Maoisterna ville utplåna alla spår av vår religion bara för att kunna placera sina kärnvapenraketer i Tibet riktade mot Indien.

När kineserna först kom till Tibet plundrade de våra kloster och körde sedan över dem med bulldozers. Munkarna befalldes att ha sex med nunnorna och mördades om de inte lydde. De har aldrig upphört med den politiken. För några år sedan transporterade de massor av prostituerade till Tibet och Lhasa bara för att fresta munkarna till synd och ge oss veneriska sjukdomar som aids."

"Munkar som försökte hålla kvar vid sina andliga värderingar kastades i fängelse, torterades och lämnades sedan att dö," tillägger laman.

Ett uppror mot kineserna slogs ner 1959 och ledde till att förtrycket förvärrades. Dalai Lama flydde då till Indien och sade ironiskt till pressen att han trodde, att "om verklig kommunism hade kommit till Tibet, så skulle den storligen ha gagnat folket."

Enligt avtalet 1951 i sjutton punkter skulle Tibet ha fått samma självbestämmande som Hongkong. Det blev aldrig så. I stället har mer än en miljon tibetaner fått sätta livet till, hälften av dem munkar och nunnor, mest genom avrättning och tortyr till döds.

Laman menar att förräderiet mot Khampas var ett förräderi inom den amerikanska staten. "Min far var faktiskt kommunist, och han tjänade under Mao i andra världskriget. Han var med om möten med OSS (föregångaren till CIA) som skickade folk att träffa Mao under kriget."

1942 utsträckte OSS sina operationer till Kina. Amerika hade just kommit med i kriget. Fienden då var Japan, som krigat och förhärjat Asien i tio år och våldtagit Nanking, Korea, Indokina, Indonesien, Malaysia och även bombat norra Australien.

OSS' program för att driva ut japanerna från Kina var den illa beryktade 'Dixie-missionen'.

Laman säger: "Dixie-missionen gick ut på att diplomater och andra höga ansvariga skulle hjälpa Mao till makten, samme Mao som sedan skulle mörda 50 miljoner kineser. När kommunisterna sedan fått makten litet för lätt kallades Dixie-missionärerna tillbaka till Amerika och läxades upp för att ha gjort saken för bra. Vissa amerikanska officerer hade till och med burit kinesisk uniform. Under McCarthy-eran utsågs många till syndabockar för att ha förlorat Kina till kommunisterna. Enligt David E. Reuther, en pensionerad officer med mer än 20 års erfarenhet från fjärran östern under den tiden, var Dixie-missionen "en produkt av rivaliserande amerikanska underrättelse-tjänstintressen. Konkurrens mellan olika avdelningar ledde till missförstånd och svårbegripligheter under den perioden. Varken armén, OSS eller CIA har någonsin publicerat en officiell historik över den tidens operationer i Kina."

Reuther skriver: "Från början hade OSS-chefen 'Wild Bill' Donovan och nationalistpartiet med Chiang Kai Shek svårt att komma överens och samordna operationer. Donovan betraktade det av Japan ockuperade Kina som fiendeland där han kunde göra vad han ville, medan Chiang Kai Shek menade att han med sin underrättelsechef Tai Li borde tas med i beräkningarna och betraktas som partners." Amerikas enda mål var att besegra Japan. De struntade i Kina och brydde sig inte om att både Mao med sina kommunister och Chiang Kai Shek med sina nationalister betraktade både Japan och varandra med samma fientliga ögon. Kort sagt, Amerika begrep ingenting av vad som egentligen tilldrog sig i Kina.

Men Donovan och Chang var inte de enda aktörerna i denna dansuppvisning. Ett tjugotal amerikanska regeringsagenturer och mer än ett dussin amerikanska underrättelsetjänst-organisationer hade också sina olika program. Den amerikanska militära underrättelsetjänsten var först med sina aktiviteter i Kina och ville inte dela sina intressen med OSS. Även Kinas isolering och försörjningssvårigheter skapade konkurrens inom olika amerikanska underrättelsetjänster.

"Jag visste att vi inte kunde lita på amerikanerna," säger laman, "då er regering ofta är i konflikt med den amerikanska militären och med underrättelsetjänsten.

Efter att Mao mördade min far, som lojalt hade tjänat honom, blev jag en ivrig kontrarevolutionär. Jag slöt upp med *Khampa CIA Special Forces*," och han berättar hur detta förde honom in i ett liv som han hade aldrig hade kunnat drömma om tidigare.

"Vi skickades till Colorado till en hemlig bas för att tränas upp. På kvällarna tittade vi på John Wayne-filmer. Det var rena fantasilivet," säger han.

"Vi utförde sedan många specialoperationer mot Kinas koloniseringsstyrkor, och vi var framgångsrika. Men sedan reste Nixon till Kina och lovade Mao att han skulle förråda oss. Jag var inte förvånad. Min far hade berättat för mig allt om Dixie-missionen. Nixon höll sitt ord till kineserna, och så utlämnades vi till kineserna. Jag är en av de få som blev kvar, och här går jag och skottar snö och samlar ved."

Laman menade Nixons berömda resa till Kina då han lovade Peking att USA skulle sluta understödja Khampas i Tibet. När försörjningen och understödet upphörde, så förlorade Khampas sin effektivitet i kampen.

"Om du betraktar de kinesiska kommunisternas vålds- och förstörelsestatistik, så förstår du att vi Khampas gjorde det enda rätta i att motstå dem," säger han stoiskt. "Jag önskar bara att Amerika och världen någon gång skulle ge oss ett erkännande för den kamp vi utstod för deras skull."

Anthony C. LoBaido är korrespondent för World Net Daily.

"Att tänka fritt är stort, men att tänka rätt är större."

- *Erik Gustaf Geijer.*

Göteborg 20.4.2002